

การศึกษาขั้นมูลฐาน

ชุดการสอน (Instructional Package)

ชุดการสอนเกิดขึ้นจากแนวความคิดใหม่ในระบบการศึกษาแผนใหม่ ที่เรียกว่า การศึกษาต่อเนื่อง แนวความคิดที่สำคัญ ๆ ที่นำมาสู่ระบบการผลิตชุดการสอนมีหลายแนว แนวคิดแรกคือ ทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งนักการศึกษาได้นำหลักจิตวิทยา มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความต้องการ ความถนัด และความสนใจ ของผู้เรียนเป็นสำคัญ เอกัตบุคคลมีความแตกต่างกันหลายด้าน กล่าวคือ ความสามารถ สติปัญญา ความต้องการ ความสนใจ ร่างกาย อารมณ์ สังคม และความแตกต่างปลีกย่อย อื่น ๆ ในการนำเอาหลักความแตกต่างเหล่านี้มาใช้ในกระบวนการเรียนรู้กระทำได้โดย คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล วิธีการที่เหมาะสมที่สุดคือ การจัดการสอนรายบุคคล หรือการศึกษาตามเอกัตภาพ การศึกษาโดยเสรี และการศึกษาคงตนเอง ซึ่งล้วนแต่เป็น วิธีสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนตามสติปัญญา ความสามารถ และความ สนใจ โดยมีครูคอยแนะนำช่วยเหลือตามความเหมาะสม ปัจจุบันได้มีการทดลองและ วิจัยค้นคว้าเกี่ยวกับการสอนรายบุคคลอย่างกว้างขวางในทุกระดับการศึกษา จนเป็นที่ยอมรับว่า การสอนวิธีนี้กำลังจะก้าวไกลออกไป โดยมีเทคโนโลยีทางการศึกษาใหม่ ๆ เป็น เครื่องมือช่วยให้การสอนรายบุคคลดำเนินการไปคามจุดหมายปลายทาง

แนวคิดที่สองคือ ความพยายามที่จะเปลี่ยนการเรียนการสอนไปจากเดิมที่เคยยึด "ครู" เป็นแหล่งความรู้หลัก มาเป็นการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเรียนด้วยการใช้แหล่ง ความรู้จากสื่อการสอนแบบต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยวัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการ การนำสื่อการ สอนมาใช้จะต้องจัดให้ตรงเนื้อหาและประสบการณ์ตามหน่วยการสอนของวิชาต่าง ๆ โดย

นิยมจัดในรูปของชุดการสอน การเรียนด้วยวิธีนี้ครูจะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนเพียงหนึ่งในสามของเนื้อหาทั้งหมด ส่วนอีกสองในสาม ผู้เรียนจะศึกษาด้วยตนเองจากที่ผู้สอนเตรียมไว้ในรูปของชุดการสอน และที่ผู้สอนชี้แหล่งและชี้ทางให้

แนวคิดที่สามคือ การใช้สื่อทัศนอุปกรณ์เคลื่อนและขยายตัวออกไปเป็นสื่อการสอน ซึ่งครอบคลุมถึงการใช้สิ่งสิ้นเปลือง (วัสดุ) เครื่องมือต่าง ๆ (อุปกรณ์) และขบวนการอันใดแก่ การสาธิตทดลอง และกิจกรรมต่าง ๆ เคมีนั้นการผลิตและการใช้สื่อการสอนมักออกมาในรูปต่างคนต่างผลิต ต่างคนต่างใช้เป็นสื่อเดี่ยว มิได้มีการจัดระบบการใช้สื่อหลายอย่างมาบูรณาการให้เหมาะสมและใช้เป็นแหล่งความรู้สำหรับนักเรียน แทนการใช้ครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนอยู่ตลอดเวลา แนวโน้มใหม่จึงเป็นการผลิตสื่อการสอนแบบประสมให้เป็นชุดการสอน อันจะมีผลต่อการใช้ของครู คือ เปลี่ยนจากการใช้สื่อ "เพื่อช่วยครูสอน" คือ ครูเป็นผู้หยิบใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ มาเป็นการใช้สื่อการสอน "เพื่อช่วยนักเรียนเรียน" คือ ให้นักเรียนได้หยิบฉวยและใช้เป็นสื่อการสอนต่าง ๆ ด้วยตัวของนักเรียนเอง โดยอยู่ในรูปของชุดการสอน¹

ชุดการสอนได้ถูกนำมาทดลองใช้หลายแหล่งในประเทศไทย เช่น คณะแพทยศาสตร์ คณะพาณิชย์ศาสตร์และการบัญชี และคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และวิทยาลัยกรรมการแพทย์ โดยแผนกวิชาโสตทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ชัยยงค์ พรหมวงศ์, "แนวคิดการผลิตชุดการสอน," เอกสารทางวิชาการ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา, แผนกวิชาโสตทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์, 2518.

ชุดการสอน¹ คือ การนำระบบสื่อประสม (Multi Media) ที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ของแต่ละหน่วยมาช่วยในการเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ให้ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ชุดการสอนมักนิยมจัดไว้ในกล่อง หรือซอง หรือแฟ้ม เป็นหมวด ๆ ภายในชุดการสอนจะประกอบด้วยคำชี้แจง คู่มือการใช้ชุดการสอน เนื้อหา วิชา และสื่อการสอนที่สอดคล้องกับเนื้อหาพร้อมทั้งการมอบหมายงานใหญ่เรียนทำ ซึ่งจะ ช่วยให้ผู้เรียนสามารถประเมินผลการเรียนของตนเองได้

ฟิลิป แคปเฟอร์ และ มาเรียน แคปเฟอร์² ได้ให้คำนิยามของชุดการสอนไว้ว่า เป็นรูปแบบของการสื่อสารระหว่างครูและนักเรียน ซึ่งประกอบด้วยคำแนะนำที่ให้นักเรียน ได้ทำกิจกรรมการเรียนรู้จนบรรลุพฤติกรรมที่เป็นผลของการเรียนรู้ การรวบรวมเนื้อหาที่ นำมาสร้างชุดการสอนนั้นได้มาจากขอบข่ายของความรู้ที่หลักสูตรต้องการให้นักเรียนได้ เรียนรู้ และเนื้อหานั้นจะต้องตรงและชัดเจนที่จะสื่อความหมายใหญ่เรียนเกิดพฤติกรรมตาม เป้าหมายของการเรียน

การเรียนด้วยชุดการสอนเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในการเรียนรู้ เป็นรายบุคคลตามเอกัตภาพ ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักค้นหาความรู้ด้วยตนเอง และยัง เป็นการฝึกลักษณะนิสัยที่ดีบางประการให้แก่ผู้เรียนอีกด้วย คือ ความรับผิดชอบ และความ ซื่อสัตย์ต่อตนเอง

¹สุวัฒน์ ปัทมาคม, "ชุดการสอน," (เอกสารประกอบคำบรรยายวิชา Media Based Individualized Instruction แผนกวิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 1.

²Philip Kapfer and Mariam Kapfer, "Introduction to Learning Package," Learning Package in American Education (New Jersey: Educational Technology Publications, Englewood Cliffs (1972), pp. 3-10.

สื่อการสอนที่ใช้ในชุดการสอนมีลักษณะเป็นสื่อประสม¹ คือ ประกอบด้วยสื่อการสอนชนิดต่าง ๆ เช่น สไลด์ फिल्मสคริป ภาพยนตร์ ภาพโปร่งใส รูปภาพ รูปถ่าย เครื่องบันทึกเสียง เครื่องบันทึกภาพ ซึ่งมีเนื้อหาสาระความรู้เกี่ยวกับกันมาโครรวมกันในการสอน ครั้งหนึ่งในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่ได้จัดเตรียมไว้โดยมีครูผู้สอน และเจ้าหน้าที่เทคนิคทำงานประสานกันในขณะที่ทำการสอน เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนประสิทธิภาพทางการเรียนการสอนให้น่าสนใจยิ่งขึ้นอีกด้วย การสอนโดยใช้สื่อประสมจะต้องจัดอย่างมีระบบและแบบแผน ทั้งการเลือก การเตรียม และการใช้ เพื่อให้การเรียนการสอนแต่ละครั้งสัมฤทธิ์ผลตามความมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ชุดการสอนนี้มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น²

Instructional Package

Self Instructional Package

Learning Package

Package

Pack

Individualized Learning Package

ทั้งนี้แล้วแต่ว่าจะเรียกกันไป แต่ในความหมายที่แท้จริงหมายถึงชุดของอุปกรณ์และวัสดุต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นมา เพื่อใช้สอนประกอบด้วยอุปกรณ์จำนวน 1 ชิ้นหรือมากกว่า 1 ชิ้นขึ้นไป เมื่อรวมกันแล้วจะได้เป็นเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพียงเรื่องเดียว และอุปกรณ์ในแต่ละชุดจะสำเร็จรูปโดยตัวของมันเอง ถ้าสอนในวิชาเดียวกัน ชุดต่อไปก็จะต่อเนื่องกับชุดแรก เรียงตามลำดับกันไปตามความเหมาะสม

¹ "ระบบสื่อการสอน," (เอกสารประกอบการศึกษาวิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา, แผนกวิชาโสตทัศนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516)

² สุนันท์ ปัทมาคม, "ชุดการสอน," หน้า 1.

ประเภทของสื่อการสอน

เลขและ อีลี¹ ได้แยกสื่อการสอนเป็น 8 ประเภท คือ

1. ของจริงและตัวบุคคล รวมทั้งสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ๆ เช่น การสาธิต การทดลอง การศึกษานอกสถานที่
2. สื่อการสอนประเภทสัญลักษณ์ ภาษาพูด และภาษาเขียน หมายถึง คำพูด คำรา วัสดุ ภาพยนตร์
3. วัสดุกราฟฟิค เช่น แผนภูมิ แผนภาพ ลูกโลก แผนที่ การ์ตูน ภาพวาด
4. ภาพนิ่ง ได้จากการถ่ายภาพ ภาพฉายทั่วไป วาจิไซโดยลำพังหรือใช้กับเครื่องฉายภาพทึบ นอกจากนี้ยังหมายถึงสไลด์ 35 ม.ม. ซึ่งได้จากการถ่ายด้วยฟิล์มขนาด 35 ม.ม. ฟิล์มสตริป ซึ่งถ่ายด้วยฟิล์มขนาดเดียวกันกับสไลด์
5. ภาคเคลื่อน ไ้แก่ ภาพยนตร์ โทรทัศน์
6. การบันทึกเสียง ไ้แก่ เสียงจากเทปบันทึกเสียง จากแผ่นเสียง จากภาพยนตร์ ฯลฯ
7. สื่อประเภทโปรแกรม เป็นสื่อที่ส่งมอบขั้นตอนในสิ่งที่จะสอน อาจใช้สื่อชนิดอื่นช่วย เช่น บทเรียนแบบโปรแกรม และบทเรียนสำเร็จรูปที่ใช้กับเครื่องช่วยสอน หรือใช้คอมพิวเตอร์
8. สถานการณ์จำลอง เป็นการเรียนแบบสถานการณ์จริง ๆ ให้ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด ในกรณีที่ไม่สามารถนำสถานการณ์นั้นเข้ามาสู่ห้องเรียนได้

ลำดับขั้นการกำหนดสื่อการสอน มีดังนี้

1. พิจารณามโนทัศน์ย่อย

¹Vernon S. Gerlach and Donald P. Ely, Teaching and Media : A Systemetic Approach, 1971, p. 282.

2. เลือกสื่อประสมสำหรับบทเรียนต่าง ๆ สื่อที่นำมาใช้อาจเป็นแบบเรียน รูปภาพ ชุดคำบรรยาย ของจริง
3. วางแผนผลิตสื่อการสอนให้สอดคล้องกับเนื้อหาย่อย
4. ผลิตสื่อการสอนและรวบรวมไว้ตามหน่วยบทเรียน

วัตถุประสงค์ในการจัดทำชุดการสอน¹

1. เพื่อใช้สอนเนื้อหา บทเรียน ตามหลักสูตรและวัตถุประสงค์ทางการศึกษา
2. เพื่อเป็นเครื่องมือสำเร็จรูปของครูที่สอนนักเรียน โดยที่ครูไม่จำเป็นต้องเตรียมอุปกรณ์ หรือวางแผนล่วงหน้ามาก่อน ชุดการสอนพร้อมที่จะให้ครูหยิบใช้ได้ทันที ฉะนั้นชุดการสอนจึงไม่คำนึงถึงความแตกต่างในความหมายของการสอนของครู
3. เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาด้วยตนเอง ชุดการสอนสำหรับนักเรียนนั้นจะสร้างขึ้นให้นักเรียนใช้ นักเรียนจะทำตามคำแนะนำที่บอกไว้ในชุดการสอนนั้น ๆ ด้วยตนเอง ศึกษาและเรียนรู้ตลอดจนตอบคำถามด้วยตนเอง
4. สร้างขึ้นสำหรับหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่อง

ชุดการสอนจะถูกสร้างขึ้นเป็นรายวิชา แต่ละวิชาจะถูกแบ่งเป็นหน่วยย่อย ๆ ในแต่ละหน่วย สร้างชุดการสอนขึ้น 1 ชุด แต่ละชุดเรียงลำดับกันตั้งแต่ว่ายากตามลำดับไป ผู้เรียนจะเริ่มเรียนตั้งแต่ชุดแรกแล้วก็เรียนแต่ละชุดต่าง ๆ กันไปเรื่อย ๆ จนจบบทเรียน ผู้เรียนมีโอกาสเลือกเรียนในแต่ละวิชาที่ตนชอบได้ตามความพอใจ จะเรียนอย่างไรก่อนอย่างไรทีหลัง และจะเรียนให้ก้าวหน้าไปเท่าใดก็ได้ไม่มีขีดจำกัด

¹สุพันธ์ ปัทมาคม, "ชุดการสอน," หน้า 1-2.

คุณลักษณะของชุดการสอน

ชุดการสอนเป็นอุปกรณ์สำเร็จรูปที่ช่วยทำให้กระบวนการเรียนรู้ได้ผลดี ทั้งเป็นเทคนิคการสอนอีกแบบหนึ่ง ผู้ทดลองใช้โคพบข้อดีซึ่งสรุปไว้ว่า

1. กระบวนการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ เพราะชุดการสอนผลิตขึ้นจากกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญหลายคน อาทิ ครูผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้น นักโสภทัศน์ศึกษา ได้ร่วมกันผลิต และมีการทดลองใช้จนแน่ใจว่าได้ผลดีจึงนำออกมาใช้เผยแพร่ ชุดการสอนที่เชื่อถือได้แล้ว ถ้านำมาใช้แล้วเกิดข้อบกพร่องจะต้องตรวจดูสภาพทั่วไปของการนำมาใช้ว่าอะไรมีส่วนทำให้ชุดการสอนนั้นบกพร่อง มีสาเหตุจากชุดการสอนเอง แต่อย่างไรก็ดี ชุดการสอนที่ไม่ได้ทดสอบจนแน่ใจว่าดีถูกต้องแล้ว เมื่อนำมาใช้ทำให้ประสิทธิภาพของการเรียนการสอนเลวลง ชุดการสอนนั้นจะนำออกมาใช้ไม่ได้จะต้องมีการแก้ไขทันที

2. ชุดการสอนจะลดภาระผู้สอน ผู้สอนจะดำเนินการสอนตามคำแนะนำที่บอกไว้ในชุดการสอนตามลำดับขั้น

3. ผู้เรียนจะได้ความรู้ในแนวเดียวกัน แม้ผู้เรียนจะมีจำนวนมากเท่าใดก็จะช่วยแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี

4. มีวัตถุประสงค์บอกไว้ชัดเจนแน่นอน

5. มีกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนข้อเสนอแนะในการทำกิจกรรม พร้อมทั้งอุปกรณ์ครบถ้วน

6. มีข้อสอบประเมินผลเพื่อวัดผลการเรียนไว้ครบถ้วน

7. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถตามความต้องการของตน อัตรการเรียนของแต่ละคนจะมีความน้อยแตกต่างกันไปตามความสามารถของแต่ละบุคคล ชุดการสอนจะช่วยให้ทุกคนได้ประสบผลสำเร็จในการเรียนได้ทั้งสิ้น ตามอัตรการเรียนของตนเอง

- 1.1 เลือกเรื่อง วิชา ชั้น
- 1.2 ลำดับชั้น การผลิตและวิธีการ
- 1.3 กำหนดรายละเอียด ช่วงระยะเวลาการจัดทำ
2. ขั้นตอนในการ
 - 2.1 กำหนดรายละเอียดของเนื้อหา
 - 2.2 ตั้งวัตถุประสงค์
 - 2.3 นำรายละเอียดของเนื้อหา มาจัดดำเนินการผลิตตามวิธีการที่กำหนด
 - 2.4 จัดทำสื่อต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบเนื้อหา
 - 2.5 ผลิตสื่อการสอนที่ใช้ประกอบเนื้อหา
 - 2.6 ทำแบบทดสอบหลังเรียน
 - 2.7 ลงมือผลิตชุดการสอน และจัดทำเพื่อใช้ทดสอบชั้นกัน
3. การทดลอง นำชุดการสอนที่ผลิตแล้วไปทำการทดสอบหาความถูกต้อง
4. แก้ไขข้อบกพร่อง เพื่อนำไปใช้ในการทดลองจริง
5. ลงมือทดลอง
6. เก็บรายงานผลข้อมูลในเชิงสถิติ
7. จักรวบรวมเป็นชุดพร้อมคำชี้แจง รายละเอียด

ส่วนประกอบของชุดการสอน¹

1. กลอง
2. สื่อการสอน และบัตรบอกชนิดสื่อการสอนเรียงตามลำดับการใช้
3. บันทึกรายการสอนที่ประกอบด้วย
 - 3.1 รายละเอียดเกี่ยวกับวิชาและหน่วยการสอน
 - 3.2 รายละเอียดเกี่ยวกับผู้เรียน

¹ สุนันท์ บัณฑิต, "ชุดการสอน," หน้า 4.

- 3.3 เวลา จำนวนชั่วโมง
 - 3.4 วัตถุประสงค์ทั่วไป
 - 3.5 วัตถุประสงค์เฉพาะ
 - 3.6 เนื้อหาวิชาและประสบการณ์
 - 3.7 กิจกรรมและการใช้สื่อการสอนประกอบวิธีการสอน
 - 3.8 การประเมินผล วัตถุประสงค์ การทดสอบ
4. อุปกรณ์อย่างอื่น

การประเมินผลชุดการสอน

บอม และ แคนธอน¹ กล่าวว่า จะต้องมี การประเมินผลชุดการสอนว่าใช้แล้ว นักเรียนเกิดผลการเรียนตรงกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ เนื้อหาของชุดการสอนมี ปฏิบัติสัมพันธ์กับสถานการณ์ที่คงการให้นักเรียนเรียนหรือไม่ และพฤติกรรมเปลี่ยนแปลง สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการศึกษาหรือไม่ ในการประเมินผลชุดการสอนนี้อาจทำได้ โดยการทดสอบก่อนและการทดสอบหลังเรียน การให้นักเรียนประเมินผลตนเองและการ เปรียบเทียบกับกระบวนการสอนแบบอื่น

การเตรียมชุดการสอนมีสิ่งสำคัญที่ควรคำนึง 7 ประการ คือ

1. วัตถุประสงค์ทั่วไปของการศึกษา เป็นวัตถุประสงค์ของแต่ละวิชาที่ กำหนดไว้

¹Dale D. Baum and Thomas G. Chastain, "Training Packages: An Innovation Approach for Increasing IMPIRME Potential for the In-Service Training in Special Education," Learning Package in American Education (New Jersey: Educational Technology Publications, Englewood Cliffs, 1972), pp. 116 - 124.

2. วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ชี้เฉพาะแต่ละหน่วยบทเรียน
3. มีเนื้อหาที่แจ่มแจ้งเห็นจริงในแต่ละเรื่อง โดยแยกเป็นแนวความคิดของเนื้อหาใหญ่ และเนื้อหาของหน่วยย่อย และรวมทั้งทักษะที่จะใช้ในการเรียนด้วย
4. มีกิจกรรมประกอบการสอน
5. ครูผู้สอนแหล่งที่จะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ (Teacher Learning Resources) โดยมีอุปกรณ์ คำว่า ของจริง ตัวอย่าง รวมทั้งกิจกรรมของแต่ละคน เช่น ทลาค บุคลากร ซึ่งอยู่ที่ชุดการสอนว่าจะสอนเรื่องอะไร
6. มีเครื่องมืออะไรเพื่อการวัดผู้เรียนได้ผลตามวัตถุประสงค์ (Performance Measure) เช่น ใช้การสัมภาษณ์ ทดสอบ ฯลฯ
7. สิ่งที่ต้องเตรียมไว้สำหรับผู้ที่มีความสามารถพิเศษ คือการจัดเนื้อหาสำหรับผู้ที่มีความก้าวหน้าทางการเรียนมาก ซึ่งจะต้องเป็นเรื่องการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและควรให้ความสนุกสนานมากขึ้น

การสอนตามเอกัตภาพ

เป็นการสอนที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล มีหลักอยู่ว่า แต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันในแต่ละด้าน เช่น ด้านความสามารถ สติปัญญา ความต้องการ ความสนใจ ร่างกาย อารมณ์ และสังคม ด้วยเหตุนี้การจัดการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความแตกต่างเหล่านี้ให้มากที่สุด และการสอนตามเอกัตภาพนับเป็นการปฏิรูประบบการเรียนการสอน¹ และการจัดห้องเรียนแบบเดิม คือจากที่มีครูเป็นผู้นำและผู้เดียว มาเป็นระบบที่ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมกันรับผิดชอบ

¹ เลขา บียะอัจริยะ, "การสอนตามเอกัตภาพ," วารสารครูศาสตร์ 4 : 1-2 (กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม 2517) : 18. ๖.

อรสา กิติสระ¹ ให้แนวความคิดว่า การสอนตามเอกัตภาพ คือ ขบวนการที่มีจุดมุ่งหมายที่จะจัดโปรแกรมพิเศษเฉพาะสำหรับเด็กแต่ละคน เพื่อให้เด็กมีโอกาสเรียนตามความต้องการ ความสนใจและความสามารถ และคำนึงถึงการเลื่อนระดับการเรียนเป็นเฉพาะคนไป

คัมน์ และ คัมน์² กล่าวถึงการสอนตามเอกัตภาพว่า การสอนตามเอกัตภาพเน้นถึงความแตกต่างของนักเรียนในขบวนการเรียนการสอน โดยเฉพาะเรื่องทักษะความสามารถ ความเข้าใจ วิธีการเรียน แรงจูงใจ จุดมุ่งหมายปลายทาง อัตรากาเรียน วินัยในตนเอง ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการจำ การรวมในกิจกรรม กำบังกาย ความอ่อนแอ และการคัดการของนักเรียน เพื่อเปลี่ยนแปลง ขอบข่ายหลักสูตร และโครงการต่าง ๆ ครูจะมีหน้าที่ให้ความสะดวกในการเรียน ผู้แนะนำ ที่ปรึกษา ผู้วิเคราะห์ และกำหนดแหล่งการเรียน กิจกรรม การประเมินผล และการรวบรวมผลการเรียนของนักเรียนแต่ละคน

สรุป กระบวนการเรียนการสอนตามเอกัตภาพ หมายถึง กระบวนการเรียนการสอนที่มีจุดมุ่งหมายที่จัดขึ้นเพื่อผู้เรียนแต่ละคน ได้มีโอกาสเรียนตามความต้องการ ความสนใจและความสามารถของตนเอง โดยการเรียนและการดำเนินการเป็นขั้น ๆ ก่อเนื่องกันไปตั้งแต่จนจบบทเรียน และผู้เรียนจะต้องผ่านการทดสอบทุกขั้นตอน

¹อรสา กิติสระ, "การสอนเป็นรายบุคคล," ศวินครินทร์สาร ปีที่ 1 ฉบับปฐมฤกษ์ (มิ.ย. - ก.ย. 2517) : 5.

²Rita Dunn and Stefford Dunn, Practical Approached Individualizing Instruction : Contracts and other effecton Teaching Strategies (New York: Perker, 1972), p. 254.

วัตถุประสงค์ของการสอนตามเอกัตภาพ¹

1. การสอนตามเอกัตภาพ สอดคล้องและส่งเสริมการศึกษาตลอดชีพ และการศึกษานอกโรงเรียน ครูและนักเรียนเชื่อว่าการศึกษาไม่ว่าจะมีหรือสิ้นสุดเพียงในโรงเรียน การสอนตามเอกัตภาพสนับสนุนและช่วยให้ผู้เรียนรู้จักวิธีแสวงหาและเรียนรู้สิ่งที่ตน ประโยชน์แก่สังคมและตนเอง รู้จักแก้ปัญหาที่สนใจ มีความรับผิดชอบและพัฒนาความคิด ในการสร้างมากกว่าการทำลาย

2. การสอนตามเอกัตภาพสนับสนุนความจริงที่ว่า ผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นบุคลิกภาพ สติปัญญา หรือความสนใจ แม้แต่วิธีและอัตราการ เรียน ตลอดจนประสบการณ์พื้นฐาน ความถนัดก็ไม่เหมือนกัน ครูจึงจัดทเรียนและอุปกรณ์ การเรียนในระดับและลักษณะต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้เลือกด้วยตนเอง เพื่อสนองความแตกต่างดังกล่าว

3. การสอนตามเอกัตภาพส่งเสริมเสรีภาพในการเรียนรู้ เพราะคงเชื่อแน่ว่า ถ้าผู้เรียนเรียนด้วยความอยากรู้ ด้วยความกระตือรือร้นที่เกิดขึ้นเอง ผู้เรียนจะเกิดแรง จูงใจ และการกระตุ้นให้พัฒนาการเรียนรู้ โดยที่ครูไม่จำเป็นต้องทำโทษ หรือให้รางวัล และผู้เรียนก็จะรู้จักตนเอง มีความมั่นใจในการก้าวหน้าไปข้างหน้าตามแต่ความสามารถ หรือความพร้อมของตนเองจะอำนวย

4. การสอนตามเอกัตภาพเชื่อว่า การเรียนรู้เป็นปรากฏการณ์ส่วนตัวที่เกิดขึ้น ในแต่ละบุคคล การเรียนรู้เกิดขึ้นเร็วหรือช้า และอยู่กับผู้เรียนนานหรือไม่ นอกจากนี้ จะขึ้นอยู่กับความสามารถ ความสนใจของผู้เรียนเองแล้ว ยังขึ้นอยู่กับกระบวนการและ วิธีการที่เสนอความรู้นั้นให้กับผู้เรียน เมื่อเป็นดังนี้ การกำหนดให้เรียนรู้เรื่องหนึ่งใน ระยะเวลาหนึ่ง และเรียนรู้เรื่องหนึ่งด้วยวิธีการเดียวไม่เป็นการยุติธรรมต่อผู้เรียน ซึ่ง ควรจะได้เป็นผู้กำหนดเวลาด้วยตนเอง และควรมีโอกาสเรียนรู้หรือมีประสบการณ์ใน การเรียนด้วยกระบวนการและวิธีต่าง ๆ

¹ เลซา บีเยอัจจวิยะ, "การสอนตามเอกัตภาพ," หน้า 18-29.

หลักสูตรการสอนตามเอกศัพทภาพ

หลักสูตรมุ่งที่จะสนองความต้องการของผู้เรียนมากกว่าสนองความต้องการของครูผู้จัดหลักสูตร และไม่ใช่ยึดถือเนื้อหาเป็นหัวใจของการสอน เนื้อหาและประสบการณ์ที่ประมวลอยู่ในหลักสูตรย่อมไม่สามารถครอบคลุมวิทยาการใหม่ ๆ ที่เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วได้ อีกทั้งความรู้สึกรักใคร่ คำนิยม และความต้องการของคนมักเปลี่ยนแปลงตามมาตรฐานและมาตรฐานการใหม่ ๆ ทางสังคม สิ่งที่ยูเรียนต้องการจึงไม่จำเป็นต้องเหมือนหรือเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับที่ผู้ใหญ่ต้องการเสมอไป

หลักสูตรที่สอนตามเอกศัพทภาพมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงได้ ประสบการณ์ต่าง ๆ สามารถถูกตัด ทอน หรือเพิ่มเติมได้ เพื่อให้โอกาสผู้เรียนได้เรียนตามความสามารถและความสนใจ ศูนย์กลางของหลักสูตรอยู่ที่ผู้เรียนและการเรียนรู้ของเขา

ระบบการสอน

ถ้าจะให้การสอนตามเอกศัพทภาพได้ผล จำเป็นต้องจัดโรงเรียนระบบไม่แบ่งชั้น จุดประสงค์มิใช่เพื่อให้ผู้เรียนเลื่อนชั้นได้โดยอัตโนมัติ แต่เพื่อจะได้หลอมให้ความมุ่งหมายในการศึกษา ประสบการณ์ด้านวิชาการและด้านอื่น ๆ เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่เปลี่ยนแปลงได้ สำหรับผู้เรียนคนหนึ่ง ๆ โดยเฉพาะการจัดผู้เรียนให้อยู่ร่วมกันภายใต้ความดูแลของคนหนึ่งหรือสองคนในช่วงเวลาหนึ่ง มักจะคำนึงถึงประสบการณ์พื้นฐาน ความสนใจ ความต้องการ และความเหมาะสมกับคนอื่น ๆ ของเด็กเป็นหลัก เมื่อผู้เรียนได้พิสูจน์ตนเองว่าประสบความสำเร็จตามที่ตนและครูได้วางมาตรฐานและมาตรฐานไว้ เขาก็ได้ก้าวต่อไปข้างหน้าโดยไม่มีกำหนดเวลา หรือระบบเรียนตามขั้นมาอีก

กวยเหตุที่ว่า การสอนตามเอกศัพทภาพของผู้เรียนทำให้ครูต้องกินตัวตลอดเวลา การที่มีครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมาร่วมรับผิดชอบ ย่อมส่งเสริมประสิทธิภาพของงาน ระบบการสอนเป็นคณะกลายเป็นสิ่งจำเป็น หากโรงเรียนสามารถจัดได้

เทคนิควิธีการสอน

1. การจัดกลุ่มที่ไม่ตายตัว (Flexible Grouping) กลุ่มของผู้เรียนตามเอกลักษณ์จักขึ้นสำหรับความมุ่งหมายเฉพาะ เช่น เพื่อทำงานค้นคว้าศึกษาเป็นกลุ่ม เพื่อเรียนซ่อมเสริม หรือเริ่มค้นพบเรียนใหม่หลังจากประสบผลตามต้องการแล้วกลุ่มก็สลายตัว ขนาดของกลุ่มมีทั้งแตกกลุ่มเล็กประมาณ 3-4 คน จนถึงกลุ่มใหญ่ที่รวมนักเรียนทั้งหมด ชนิดของกลุ่มอาจจะแยกตามความสนใจหน้าที่ลักษณะของงานหรือแยกตามทักษะที่บกพร่อง

2. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง (Independent Study) ความคิดที่ว่า การให้เรียนค้นคว้าด้วยตนเองทำได้เฉพาะกับผู้เรียนที่ฉลาดมาก ๆ เท่านั้น เป็นความคิดที่ไม่ถูกต้อง มนุษย์ทุกคนต้องการความสำเร็จ ถ้าครูยอมรับแนวคิดจากทฤษฎีการเรียนรู้ที่กล่าวไว้ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ของการสอนตามเอกลักษณ์ ว่าแรงกระตุ้นภายใน (Intrinsic-Motivation) อันเกิดจากการได้ทำงานที่ใจรัก มีประสิทธิภาพมากกว่าแรงกระตุ้นภายนอก (Extrinsic-Motivation) อันเกิดจากการให้รางวัลหรือลงโทษ ครูยอมรับสามารถช่วยให้ผู้เรียนทุกคนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองได้

การสอนทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นงานหนัก แต่เป็นงานหัวใจของการสอนตามเอกลักษณ์ ถ้าครูผู้ใฝ่ประสบความสำเร็จ ครูผู้นั้นยอมบรรลุถึงเป้าหมายของการจัดการศึกษาค้นคว้าเอกลักษณ์ทุกประการ

การจัดกิจกรรมศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง อาจเริ่มลำดับขั้นของความง่ายยาก ได้ดังนี้ คือ

- 2.1 ครูเริ่มบทเรียนโดยกำหนดวัตถุประสงค์ของเนื้อหา และจัดอุปกรณ์
- 2.2 ครู นักเรียนช่วยกันวางวัตถุประสงค์ของเนื้อหา ขอบข่ายของงาน และจัดหาอุปกรณ์
- 2.3 นักเรียนรับผิดชอบกำหนดอุปกรณ์และขอบข่ายของงานอย่างเต็มที่ แต่การวางวัตถุประสงค์มีครูรวมอยู่ด้วย
- 2.4 นักเรียนรับผิดชอบการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองทุกด้าน

ในขณะที่การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองดำเนินอยู่ ไม่ว่าจะ เป็นกิจกรรมในระดัбыากง่ายอย่างใด ครูจะไม่ทอดทิ้งเด็ก จะช่วยเหลืออำนวยความสะดวกและติดตามผลโดยให้ผู้เรียนรู้ตัวและไม่ให้ผู้เรียนรู้ตัวตลอดเวลา

3. การพบกันระหว่างครูและนักเรียนเป็นรายบุคคล

อาจใช้วิธีนี้เป็นกิจกรรมชั้นนำ และขึ้นต่อเนื่องกับกิจกรรมทาง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกิจกรรมค้นคว้าศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ในช่วงเวลานี้ครูและนักเรียนจะวางแผนร่วมกันสำหรับงานใหม่ วิเคราะห์ วิจาร์ณ และประเมินผลงานเก่า วินิจฉัยปัญหาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และการเรียน แล้วแก้ไขร่วมกัน สำหรับนักเรียนเป็นโอกาสที่จะแสดงความคิดเห็น ซักถามข้อข้องใจ และแสดงออกถึงความสนใจ ความต้องการของตน สำหรับครูเป็นโอกาสที่จะเสริมสร้างทักษะ ทศนคติ และคุณสมบัติที่จำเป็นทุกด้านให้แก่ผู้เรียน ทำความคุ้นเคยและรู้จักผู้เรียนแต่ละคนให้มากขึ้น สร้างความไว้วางใจและพิสูจนตนเองว่าเป็นที่พึ่งที่ค้ำของผูเรียน ระยะเวลาของกิจกรรมนี้ไม่จำเป็นต้องยาวนานเพียงครั้งละ 5-10 นาที กำหนดเวลาไม่ตายตัว จำนวนครั้งที่เด็กแต่ละคนจะพบครูไม่เท่ากัน ในการจัดจะคำนึงถึงสถานการณ์ ความต้องการของผู้เรียนและของครูเป็นสำคัญ

4. กิจกรรมแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ (Sharing Activities) การกระตุ้นและเร้าความสนใจใหม่ การแสดงออกถึงการยอมรับชื่นชมต่อความสำเร็จของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญมาก ครูจะละเลยเสียมิได้ ครูต้องจัดเวลาและโอกาส

ผู้เรียนแต่ละคนแต่ละกลุ่มได้เสนอผลงานของตนต่อที่ประชุมรวมผู้เรียนทั้งหมด การเสนอผลงานจักเป็นการแสดงบทบาทสมมุติ แสดงละคร แสดงหุ่น รายงาน จัคนิทรศการ อภิปราย

5. การตรวจสอบวินิจฉัยและประเมินผล

การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนตามเอกัตถภาพ มิได้เป็นการวัดเพื่อเทียบความรู้กับเพื่อนในชั้นเรียน หรือเพื่อให้ทราบว่าผู้เรียนได้เรียนไปในแนวทางที่ครูและผู้จัดหลักสูตรต้องการหรือเปล่า แต่เป็น

5.1 วิธีการประเมินผลรายบุคคลเพื่อเทียบกับตนเอง เพื่อให้ได้แนวทาง

ที่ครูและเด็กจะเชื่อมโยงความสนใจของกันและกันไปสู่การเรียนรู้ที่มีเหตุผล

5.2 วิธีการตรวจสอบความสามารถและประสบการณ์พื้นฐานของผู้เรียนแต่ละคน เพื่อให้ครูสามารถเสนอแนะประสบการณ์การเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม

5.3 วิธีการตรวจเพื่อค้นหาปัญหาและสิ่งบกพร่อง แล้ววินิจฉัยและแก้ไขต่อไป

เครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่จะช่วยครูในการนี้มีหลายแบบ ครูอาจใช้การทดสอบด้วยข้อสอบที่ครูจัดเอง หรือใช้ข้อสอบมาตรฐาน การสังเกตและศึกษาผู้เรียนเป็นบุคคลในระยะสั้นและในระยะยาว การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ หรือการให้ผู้เรียนตอบแบบสอบถามที่ครูจัดขึ้น การเก็บรวบรวมและบันทึกผลงานข้อมูลต่าง ๆ เป็นรายบุคคล ครูจะคงทำอย่างละเอียดพอสมควร และทำอย่างสม่ำเสมอตลอดเวลา นอกจากครูจะทำเองแล้ว ผู้เรียนแต่ละคนจะคงสามารถตรวจสอบวินิจฉัยและประเมินผลตนเองได้ เพราะผู้เรียนจำเป็นต้องรู้จักตนเอง ในการรายงานผลการเรียนต่อผู้ปกครอง ครูจะเชิญผู้ปกครองมาพบปะสนทนาเกี่ยวกับเรื่องของผู้เรียนเป็นราย ๆ ไป ข้อมูลและเรื่องราวที่จะรายงานนำมาจากแฟ้มบันทึกของครู (Teacher Evaluation Record) และแฟ้มบันทึกของตัวผู้เรียนเอง (Self Evaluation Record)

6. การจัดเวลาที่เปลี่ยนแปลงได้ (Flexible Timetable) เนื่องจากจัดเวลาตายตัวสำหรับกิจกรรมการเรียนการสอนมิได้สนองความต้องการของผู้เรียนเสมอไป การสอนตามเอกัตภาพจึงจัดทำตารางเวลาที่ใช้ได้ระยะสั้น และเพื่อความมุ่งหมายเฉพาะเท่านั้น

ข้อควรคำนึงในการจัดการสอนตามเอกัตภาพ¹

๑. แบบแผนของการสอนเปลี่ยนมาเน้นในการเรียนโดยมุ่งให้ทำงานด้วยตนเอง

¹ลัทธิตชัย ศิโกละวิชัย, "ชุดเรียนเบ็ดเสร็จรายบุคคลสำหรับวิชาการคณิตภาพถ่ายเพื่อการศึกษา," หน้า 35. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วิบูลย์กิจ, ๒๕๓๕.

2. วัสดุ อุปกรณ์ หนังสือต่าง ๆ ต้องมีมากเพียงพอที่จะเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เลือกตามความสนใจ ความสามารถ
3. การสอนตามเอกลักษณ์ของคำหนึ่งถึงการจักชั้นเล็ก ๆ มากกว่าชั้นใหญ่
4. นักเรียนต้องมีโอกาสได้เรียนรู้ ได้เลือกกิจกรรมต่าง ๆ ควบตนเองตามระดับความสามารถของตน
5. ตารางเรียนที่ยืดหยุ่นได้ มีความจำเป็นอย่างมากสำหรับการสอนตามเอกลักษณ์
6. การสำรวจปัญหาของเด็กแต่ละคน และพยายามศึกษาหาทางที่จะจัดโปรแกรมการเรียนการสอนเพื่อช่วยแก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง
7. วิธีการวัดผลความก้าวหน้าของการเรียน ต้องเน้นตัวบุคคลมากกว่าที่จะไปเปรียบเทียบระหว่างคนอื่น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการสอนตามเอกลักษณ์¹

1. การสอนแบบซ่อมเสริม สามารถจัดได้อย่างเป็นธรรมชาติในโปรแกรมการเรียนปกติ
2. ส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้แบบต่าง ๆ ตามความสามารถและประสบการณ์เดิมที่มีมา
3. ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างการสอนและการเรียน
4. เปิดโอกาสให้นักเรียนมีโอกาสสนุกสนานกับกิจกรรม ประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้ปัญหาทางวินัยลดน้อยลง
5. นักเรียนสามารถเรียนไปตามอัตราความสามารถของตนเอง โดยไม่ต้องรอผู้ที่เรียนช้า นักเรียนที่เรียนช้าก็ไม่เกิดความท้อถอย นักเรียนที่เรียนเร็วก็ไม่เกิดความเบื่อหน่าย

¹ลัทธิชัย ทิโลกะวิชัย, "ชุดเรียนเบ็คเสริมรายบุคคลสำหรับวิชาการมัลติภาพ ดายเพื่อการศึกษา," หน้า 38.

6. เด็กมีความรู้สึกว่าคุณเองมีความสำคัญ เพราะครูให้ความสนใจในงานเฉพาะอย่าง
7. การสอนตามเอกัตภาพก่อให้เกิดความคิดริเริ่ม ความคิดสร้างสรรค์แก่นักเรียน
8. การสอนตามเอกัตภาพทำให้การแบ่งกลุ่มนักเรียนออกตามระดับสติปัญญาลดน้อยลง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย